

Ižanga

Šis *Menotyros* numeris yra skirtas amatų istorijos tyrinėjimams. Lietuvos amatininkystė tirta gana fragmentiškai. Aktyviai LDK amatų temą nagrinėjo prieškarui Vilniuje gyvenę lenkų mokslininkai (Michałas Brensztejnus, Euzebijus Lopacińskis, Maria ir Henrykas Łowmiańskiai ir kt.). Sovietmečiu amatų istorija, kaip ir kitas LDK paveldas, sulaukė nedaug dėmesio, nors būta sistemingų atskirų amatų šakų tyrimų (Stasio Samalavičiaus – statybos amatų, Edmundo Laucevičiaus – knygrišytės ir auksakalystės). Kompleksiškų amatų studijų iki šiol negausu (paminėtina Laucevičiaus ir B. R. Vitkauskienės monografija *Lietuvos auksakalystė*).

Lietuvos amatų tyrimai dažnai išsiskiria į dvi kryptis: viena daugiau siejama su socialinio-ekonominio pobūdžio studijomis, kita – su meno istorijos tyrinėjimais. Pirmojoje gvildenami amatininkų, kaip socialinio sluoksnio, arba amatų, kaip miesto ar dvaro socialinio gyvenimo raiškos, klausimai, antrosios krypties tyrimo objektas yra amatininkystės dirbiniai, analizuojami meno raidos kontekste. Antrosios krypties tyrimai sparčiau plėtojosi pastaraisiais dešimtmečiais, pradėjus intensyvius bažnytinio paveldo tyrimus, kai imta sistemingai tirti Lietuvos bažnyčiose saugomus dailės kūrinius, leisti mokslinius katalogus. Į šią tyrinėjimų kryptį įsilieja Girėno Povilionio ne vienerius metus vykdomos vargondirbystės studijos. Šiame žurnalo numeryje autorius nagrinėja Vilniaus vargondirbystės mokyklos vargonų prospektų puošybą. Straipsnyje pateikiama Lietuvos barokinių ir rokokinių vargonų ornamentikos ikonografinė medžiaga siekiama pagrįsti Vilniaus mokyklos vargonų puošybos unikalumą.

Gražina Marija Martinaitienė sistemingai plėtoja liejybos tyrinėjimus. Pagrindinis jos straipsnio tyrimo objektas – Radvilų rezidencijos Nesvyžiuje arsenalo pabūklai, sudominę autorę dekoru motyvais (analizuojama žymiausių meistrų kūrinių ikonografija, dekoru motyvų ištakos, inskripcijų reikšmė bei prasmė). Kita straipsnyje tyrinėjama tema – Radvilų rezidencijos Nesvyžiuje liejyklos veiklos istorija.

Linos Balaišytės straipsnyje tyrinėjamas šaltinis, atskleidžiantis kitos Radvilų šakos – Biržų Radvilų – rezidencijos Vilniuje statybų istoriją. Remdamasi Varšuvos senųjų aktų archyve saugomais Boguslavo Radvilos dvaro administratoriaus laiškais didikui, autorė aptaria, kaip buvo atstatinėjami Radvilų rūmai po maskvėnų okupacijos. Šie laišakai suteikia žinių apie XVII a. vidurio miesto kasdienybę, statybų organizavimo, amatininkų samdos klausimus, pateikia autentiškus reiškinių vertinimus.

Pagrindinis Jaceko Żukowskio tyrinėjimų objektas – aprangos istorija. Straipsnyje mokslininkas nagrinėja karalaičio Vladislavo Vazos portretą iš Radvilų Nesvyžiaus kolekcijos, pasitelkdamas kostiumo istoriją kaip šio paveikslu iškodavimo raktą. Vladislavo Vazos portretas autoriui yra šaltinis, atskleidžiantis propagandinę aprangos funkciją, kuria naudojasi elekcinius valdovas.

Penktasis numerio straipsnis nukelia į modernios epochos problematiką – nacionalinės tapatybės formavimosi klausimus. Skirmantė Smilingytė-Žeimienė nagrinėja, kaip buvo kuriamas *kryžių Lietuvos* įvaizdis, ir atskleidžia Karo muziejaus vadovo gen. Vlodo Nagevičiaus indėlį į šio vaizdinio formavimą. Autorės dėmesio centre – Nagevičiaus iniciatyva Karo muziejaus sodelyje sukurta tautos atminties įamžinimo erdvė. Straipsnyje nagrinėjama šiame sodelyje iškilusių kryžių kilmė ir statybos intencijos, ypatybės, meistrai ir aukotojai.

Lina Balaišytė